
LLIBRES INFANTILS I JUVENILS: INVESTIGACIÓ, DIFUSIÓ I FORMACIÓ

Teresa Colomer
teresa.colomer@uab.cat
Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM

La recerca, difusió i formació sobre els llibres infantils i juvenils han tingut avenços qualitius en els anys 2008-2009. Alguns equips de recerca es consoliden en el mapa establert per l'AGAUR, amb projectes finançats, coordinació internacional i tesis llegides; s'ha iniciat el primer màster oficial en Biblioteca Escolar i Promoció de la Lectura i s'ha aprovat una certa especialització en biblioteca escolar als estudis de Magisteri; s'han celebrat simposis específics i, no cal dir-ho, s'ha constituït aquest Observatori universitari. Es destaquen aquí les publicacions, premis, projectes finançats de recerca, congressos i simposis, tesis llegides i oferta universitària de grau i postgrau.

Els enllaços d'aquest article han estat revisats el dia 02/08/2010.

1 PRESENTACIÓ

Els llibres per a infants i joves han adquirit un estatus de producte cultural indiscutible en les societats occidentals. D'aquí que ja fa unes dècades que han passat a ser objecte d'estudi des de la perspectiva de diverses disciplines com la filologia, la didàctica de la literatura, la traducció, la sociologia o la psicologia infantil. A Catalunya la recerca encara és escassa si la comparem amb països on el desenvolupament dels llibres infantils va començar abans, com ara els anglosaxons o l'àrea francòfona, però en canvi, podem dir que el seu interès acadèmic ja no es discuteix, al menys teòricament. En la pràctica, d'altra banda, la preocupació social per la lectura desvetllada els darrers anys ha fet endegar tota mena d'iniciatives, com plans lectors institucionals o instàncies avaluadores de divers abast primer nivell, que situen els llibres infantils i juvenils en el focus d'atenció, ja que s'entén que constitueixen un dels instruments essencials per aconseguir unes habilitats de lectura satisfactòries i uns hàbits de lectura permanents.

A continuació assenyalarem les aportacions i avenços principals en aquest camp durant els anys 2008-2009 a Catalunya.

2 RECERCA

2.1 GRUPS I PROJECTES DE RECERCA

Hi ha pocs projectes de recerca finançada sobre llibres infantils i juvenils. Fins ara, els estudis han estat deutors, sobretot, de l'obra individual dels investigadors catalans per manca d'equips configurats a les universitats al voltant d'aquest tema. Però, en els darrers anys, els equips han començat a constituir-se de forma més apreciable. En la darrera convocatòria de l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) de la Generalitat de Catalunya per tal d'establir el mapa dels equips catalans, ja n'apareixen de dedicats a aquestes qüestions: els dirigits per Teresa Colomer a la UAB, per Teresa Duran a la UB i per Antonio Mendoza, també a la UB. Així mateix, es poden citar els següents projectes de recerca finançada vigents:

El grup GRETEL de la UAB desenvolupa el titulat La Interpretació Literària d'Àlbums Il·lustrats en el Procés d'Acollida d'Alumnes Immigrants, un projecte de recerca I+D del Ministerio de Educación y Ciencia (EDU2008-02131/EDUC) del qual n'és investigadora principal Teresa Colomer. El projecte té una durada de tres anys (2008-2011) i s'afegeix a la mateixa línia del projecte GRETEL finançat per la Generalitat de Catalunya, en la convocatòria ARIE per al període 2007-2008. L'objectiu d'ambdós projectes és explorar els avantatges de l'ús de la literatura infantil i juvenil en els programes d'acollida dels infants i adolescents nouvinguts a l'escola. Es parteix de la idea que la discussió dels textos, la lectura visual i el treball cooperatiu, són recursos altament adequats per al procés interpretatiu del lector i per a la integració dels alumnes nouvinguts en crear un context amb sentit propi que contribueix a la seva motivació expressiva. S'espera que els resultats d'aquesta recerca puguin ser útils per millorar les formes d'acollida i educació lingüística, així com per a la millora en la formació inicial i permanent del professorat. Els objectius concrets dels projectes poden consultar-se a <<http://www.literatura.gretel.cat/>>. i la memòria del projecte ARIE finalitzat (ARIE 00003), pot consultar-se a la web de recerca de l'AGAUR.

Aquestes recerques del grup GRETEL s'inclouen, a més, en el projecte internacional Visual Journeys: Understanding Immigrant Children's Responses to the Visual Image in Contemporary Picture Books (2008-2010). L'objectiu és contrastar les conclusions dels projectes coordinats duts a terme en diferents països (Catalunya, Escòcia, Austràlia i els EUA) per derivar-ne implicacions en la recerca educativa sobre la interpretació literària i sobre el desenvolupament de pràctiques escolars d'integració dels nouvinguts.

El grup FRAC (Formació Receptora. Anàlisi de Competències),¹ dirigit per Antonio Mendoza Fillola, de la Universitat de Barcelona, continua la seva línia de recerca sobre anàlisi qualitativa de l'intertext lector i sobre propostes innovadores en la formació del receptor. El projecte s'adreça a conèixer els processos i les estratègies que fan possible l'autonomia receptora de l'aprenent, una línia en què sovint s'utilitzen i analitzen llibres infantils i juvenils. Aquest grup ha obtingut un dels ajuts concedits per la Facultat de Ciències de l'Educació de la UB al 2008 per a un projecte dirigit per Celia Romea.

També va rebre un ajut de la mateixa convocatòria de Facultat el projecte del grup de recerca IMAGØ (Comunicació, Imatge i Aprenentatge)², dirigit per Teresa Duran, del Departament de Comunicació Audiovisual i Plàstica de la UB. El projecte s'adreça a investigar sobre el paper que ocupa la imatge dintre dels processos comunicatius i analitza el paper que juga la imatge dintre dels contextos d'aprenentatge.

Finalment, el grup de recerca Competència Interlingüística i Intercultural en l'Ensenyament i Aprenentatge de Llengües (CILCEAL)³, dirigit per Maria González Davies, de la Universitat Ramon Llull, desenvolupa el projecte Incidència de la L1 i la Traducció en l'Ensenyament i l'Aprenentatge de Llengües, en què també es contempla la traducció de llibres infantils i juvenils.

Alguns projectes centrats sobre aspectes educatius escolars també fan referència de vegades als llibres infantils i juvenils, encara que de forma més tangencial. La Xarxa Incentivadora de la Recerca en Didàctica de la Llengua i la Literatura (LLERA), coordinada des de la UAB, ha agrupat en aquest període la gran majoria dels grups de recerca de Catalunya en aquesta àrea d'interessos. A la seva web <<http://www.llera.cat>> es poden veure els grups, projectes i publicacions de tots els seus membres, de manera que poden trobar-s'hi referències relacionades amb el camp de la literatura infantil i juvenil des de la perspectiva educativa, com per exemple, les del grup Poesia i Educació (POCIO) de la UB dedicat a l'ensenyament escolar de la poesia, grup que, d'altra banda, manté el web: <<http://www.viulapoesia.com>>, amb seleccions de textos i recursos per a l'aula.

2.2 TESIS I TREBALLS DE RECERCA

Actualment les tesis doctorals són digitalitzades per cada universitat i consultables en línia, tot i que hi ha un temps de demora entre la presentació de les tesis i la seva difusió pública. Per aquest motiu encara no es troben:

- Díaz-Plaja, Anna (2008). *Claves de análisis de las novelas para niñas*. Tesis doctoral. Direcció d'Antonio Mendoza. Universitat de Barcelona, Dep. de Didàctica de la Llengua i la Literatura.

- Manresa, Mireia (2009). *Els hàbits lectors dels adolescents. Efectes de les actuacions escolars en les pràctiques de lectura*. Tesis doctoral. Direcció de Teresa Colomer. Universitat Autònoma de Barcelona, Dep. de Didàctica de la Llengua, de la Literatura i de les CCSS.

Les tesis llegides abans de l'inici sistemàtic d'aquest procés també es van digitalitzant de mica en mica. Així, l'any 2009 la UAB ha digitalitzat la tesi:

- Colomer, T. (1995). *La formació del lector literari*. Tesis doctoral. Direcció d'Anna Camps. Universitat Autònoma de Barcelona Dep. de Pedagogia Aplicada. Es pot llegir completa a: <<http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0615109-161228/>>. Casualment, el llibre a què va donar lloc ha tingut ara una segona edició en la seva versió castellana: *La formación del lector literario. Narrativa infantil y juvenil*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 2009.

Els treballs de final de màster sobre llibres infantils i juvenils han augmentat el seu nombre. Principalment, se n'han presentat als programes dels màsters de Recerca en Didàctica de la Llengua i la Literatura de la UAB i la UB (poden veure's referenciats en els webs dels departaments i grups de recerca), així com en el màster propi de Llibres i Literatura Infantil i Juvenil de la UAB que n'ha fet una publicació no venal en CD: *Al cabo*. Caldrà esperar, però, la divulgació d'aquests treballs a través de presentacions en congressos, publicacions en actes i revistes, etc.

3 DIFUSIÓ DE LA RECERCA

3.1 CONGRESSOS I REUNIONS CIENTÍFIQUES

De les jornades i congressos celebrats sobre el tema, els específics sobre els llibres infantils i juvenils han estat:

- El Simposi Internacional "Entre l'autor i el lector: els textos de l'obra; les presències intertextuals a la literatura infantil i juvenil actual", celebrat al campus Mundet de la Universitat de Barcelona, l'octubre de 2008. Organitzat pel grup FRAC del Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura de la UB, en col·laboració amb l'ICE de la mateixa Universitat.

- El V Congrés de Literatura Infantil i Juvenil Catalana, celebrat a Mollerussa el maig de 2009, organitzat per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, les actes del qual es troben disponibles a: <http://www.escriptors.com/files/q40.pdf>
- Les I Jornades de Literatura Infantil Iberoamericana organitzades per Casa Amèrica-Catalunya, el maig de 2009, amb participació de ponents del grup GRETEL i de Llatinoamèrica i la intenció declarada de Casa Amèrica-Catalunya d'establir una línia de col·laboració prioritària sobre llibres infantils i juvenils.

D'altres jornades i congressos sobre temes relacionats han inclòs el tema de la literatura infantil i juvenil amb una presència variable:

- Jornades Interuniversitàries de Recerca en Didàctica de la Llengua i de la Literatura en la seva XII edició, al 2008 a la Universitat de Barcelona, i XIII edició, al 2009 a la Universitat Autònoma de Barcelona. Es tracta de les jornades interuniversitàries, ja habituals, dels màsters de Recerca en Educació Lingüística i Literària de la UAB, la UB, i, des de fa tres anys, també de la UPF. Els temes exposats es refereixen als treballs de recerca de l'alumnat i s'adrecen sobretot a l'intercanvi sobre qüestions metodològiques.
- 2es Jornades de la Xarxa Incentivadora de la Recerca en Llengua i Literatura LLERA: "Joves investigadors", celebrades a la UAB al juny de 2009.

Finalment, tot i que celebrat a Glasgow, podem citar el II Simposi Internacional sobre Àlbums Il·lustrats pel fet que es tracta de la continuació de l'organitzat el setembre del 2007 a la UAB per part del grup GRETEL i la Universitat de Tübingen amb el títol: *Nous Impulsos en la Investigació de l'Àlbum*. La xarxa internacional inaugurada llavors va decidir celebrar simposis bianuals, el primer dels quals s'ha titulat: *Art, Narrative and Culture in Picturebooks*. Es va fer a la Universitat de Glasgow, el setembre del 2009, amb participació d'investigadores catalanes del grup GRETEL de la UAB i del grup IMA-GØ de la UB.

3.2 PREMIS

Els estudis sobre literatura infantil i juvenil han continuat tenint dos premis específics a Catalunya:

El Premi Aurora Díaz-Plaja s'atorga als articles d'anàlisi i estudi publicats durant el darrer any sobre literatura infantil i juvenil catalana i està convocat per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC) i l'Obra Social de Caixa Penedès. En la seva setena edició, l'any 2008, es va premiar a Teresa Rovira pel capítol *El llibre per a infants i adolescents. Dels orígens a la desfeta*, dins de l'obra: Baró, M.; T.Colomer; T.Mañà (coords): *El patrimoni de la imaginació: llibres d'ahir per a lectors d'avui*. Palma: Institut d'Estudis Balearics, 2007, p. 15-26. En la vuitena edició del premi, al 2009, el guardó va ser per a Teresa Mañà per l'article *Llibres per a infants i joves, molta quantitat, poca varietat*, publicat a *Serra d'Or*. núm. 585 (setembre 2008), p. 58-62.

El Premi Rovelló és un premi per a obres d'assaig divulgatiu sobre literatura infantil i juvenil. S'anomena així en honor del personatge creat per Josep Valleverdú i l'atorga l'Ajuntament de Mollerussa des del 2003. L'any 2008 va ser declarat desert, cosa que portà a un replantament del premi. Així, l'any 2009 s'hi ha incorporat la Biblioteca Comarcal Jaume Vila amb la creació del Premi Rovelló Honorífic, un premi bianual (els anys imparells) per a una persona o entitat que per la importància de la seva tasca hagi contribuït de manera notable a la literatura infantil i juvenil dels Països Catalans. L'elecció dels candidats finalistes la realitza un jurat amb representació de sectors de la literatura infantil i juvenil i, posteriorment, el guanyador és escollit per votació popular. En la seva primera edició del 2009 ha estat concedit a l'editorial Joventut. Els anys parells es mantindrà el Premi Rovelló d'Assaig de l'Ajuntament de Mollerussa.

4 PUBLICACIONS

Destaquen aquí alguns títols provinents de la recerca universitària:

- Colomer, Teresa (coord.) (2008). *Lectures adolescents*. Barcelona: Graó. (Adaptació castellana. *Lecturas adolescentes*, 2009).
- Mendoza Fillola, Antonio (coord.) (2008). *Textos entre textos. Las conexiones textuales en la formación del lector*. Barcelona: Horsori.
- Foguet, Francesc; Santamaría, Núria (2008). *Dramaturgia al País de les Meravelles? I Simposi sobre Teatre Infantil i Juvenil*. Barcelona: Punctum&GELCC.
- Camps, Anna; Milian, Marta (coords.) (2008). *Mirades i veus: recerca sobre l'educació lingüística i literària en entorns plurilingües*. Barcelona: Graó. (Traducció castellana: *Miradas y voces: investigación sobre educación lingüística y literaria en entornos plurilingües*).

Els dos primers són el resultat de projectes de recerca finançada ja acabats. L'un, sobre la lectura dels adolescents (el que se sap sobre els seus hàbits lectors, la comparació de la prescripció escolar a diferents països i la producció editorial adreçada a aquestes edats, dividida en diferents gèneres) del grup GRETEL de la UAB. L'altre, sobre l'anàlisi de l'intertext lector i les propostes educatives per activar les competències literàries, amb una diversitat gran de punts d'atenció en el tema, del grup FRAC de la UB.

Els altres dos títols corresponen a actes de simposis. L'un tracta sobre el teatre infantil i juvenil, una bona notícia donada la migrada atenció que rep tradicionalment aquest gènere, i correpon al Simposi organitzat a la UAB l'any 2006. L'altre prové de les I Jornades de Recerca sobre l'Educació Lingüística i Literària en Entorns Plurilingües organitzat per la Xarxa LLERA al 2007. Ofereix un panorama de la recerca en educació lingüística i literària a Catalunya i s'hi poden trobar, doncs, alguns capítols aquí pertinents, sobre educació en poesia o en plans d'intervenció lectora a la secundària. Ara bé, aquesta part resulta ben minsa respecte del conjunt de les ponències i evidència que la recerca sobre llibres infantils i educació literària és minoritària en aquests moments en els interessos de la recerca educativa a Catalunya.

Pel que fa a les revistes, hem considerat només les revistes amb seu a Catalunya indexades per les agències

avaluadores, de manera que no citarem els múltiples articles publicats pels investigadors catalans en revistes espanyoles i estrangeres. També cal dir que, per tal de donar idea del panorama de publicacions principals sobre el tema, hem recollit, bàsicament, els números monogràfics apareguts:

Les revistes del grup Graó han publicat el monogràfic coordinat per Carlos Lomas i Manuel Vera, *Literatura infantil y juvenil* a *Textos de Didáctica de la Lengua y la Literatura*, núm. 51, del 2009. Cinc dels set articles van signats per investigadores del grup GRETEL (Teresa Colomer, Martina Fittipaldi, Mireia Manresa, Ana María Margallo i Isabel Olid) i un per la professora de la UB, Ana Díaz-Plaja. D'altra banda, a la revista *Artículos de Didáctica de la Lengua y la Literatura* va aparèixer al 2008 un article de Teresa Colomer i el grup GRETEL: *El consens educatiu de les lectures a l'ESO* (núm. 45, p. 91-109) que val la pena destacar pel fet que ofereix el resultat d'una petita recerca entre més de cent professors de secundària i de les àrees de filologia i didàctica de la llengua de les universitats sobre els criteris més generalitzats respecte de lectura prescriptiva d'obres a l'etapa secundària.

També cal destacar el monogràfic *La literatura per a infants i joves: una proposta d'anàlisi*, coordinat per Gemma Lluch a *Caplletra*. València/Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009, amb articles d'investigadores catalanes com Teresa Duran (sobre il·lustració) i Margarida Prats (sobre poesia).

Al 2009, al núm. 457 d'*Escola Catalana* va aparèixer el monogràfic *Literatura oral* coordinat per Carme Alcoverro amb diversos articles sobre el tema, experiències didàctiques i una entrevista a August Bover.

La revista *Perspectiva Escolar* en el seu núm. 330 de l'any 2008 va publicar el monogràfic *Literatura per a joves*, coordinat per Albert Vilanova amb diversos articles sobre l'ensenyament de la literatura a l'etapa secundària, una entrevista amb Teresa Colomer i una bibliografia recomanada.

A aquests darrers monogràfics, ja a cavall amb els temes educatius, cal afegir-ne alguns altres amb la mateixa voluntat de ser útils a l'escola, com els d'*Aula de*

Innovación Educativa, núm. 179 (*Sinergias en torno a la lectura*) o *Guix: elements d'acció educativa*, núm. 355 (*Lectura i biblioteca*).

D'altra banda, cal recordar que han continuat publicant-se revistes de difusió específiques sobre el tema dels llibres infantils i juvenils amb seu a Catalunya, com *Faristol*, òrgan del Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil, *CLIJ*, *Primeras Noticias*, així com els suplementes dedicats esporàdicament al tema per la majoria de diaris de Catalunya o les seccions de revistes catalanes que inclouen ressenyes de llibres infantils i juvenils.

Una notícia que pot tenir incidència en la publicació d'estudis és la recent aparició de la revista digital: *Revista Bellaterra Journal of Teaching & Learning Language & Literature de la UAB* (<<http://ojs.uab.cat/index.php/jtl3/issue/view/5/showToc>>) on es publiquen articles derivats de treballs finals de màster. En el seu primer número ja n'hi ha un de Martina Fittipaldi sobre la discussió d'*Emigrantes* de Shaun Tan amb alumnes nouvinguts i s'anuncia que els dos següents números justament seran monogràfics sobre literatura i llibres infantils i juvenils.

Un altre tipus de publicacions que cal contemplar correspon a les seleccions de llibres per a infants i joves. A banda de les nombroses guies de biblioteques, centres de recursos o exposicions puntuals, les seleccions d'una certa entitat han estat les següents:

- CLIJCAT (2009). *A pensar! El món del treball als llibres infantils i juvenils*. Catàleg de l'exposició monogràfica del Saló i Setmanes del Llibre Infantil i Juvenil. Barcelona: CLIJCAT Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil. Accés disponible a: <<http://www.clijcat.cat/consell/catala/documentacio.php>>
- Molist, Pep (2008). *Dins del mirall. La literatura infantil i juvenil explicada als adults*. Barcelona: Graó. L'autor fa una proposta de lectures a través d'un itinerari que mostra diferents gèneres i experiències lectores que els llibres infantils i juvenils ofereixen als seus lectors.
- Red de selección de libros infantiles (2009). *Libros escogidos de literatura infantil y juvenil (3-15 años) (2007-2008)*. La publicació continua la sèrie que va iniciar-se fa uns anys a partir de la coordinació de diferents instàncies de selecció de tot l'Estat per

part de la Fundació Germán Sánchez Ruipérez. Pel que fa a Catalunya hi participa el Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil, el Grup de Treball de Biblioteques Infantils i Juvenils del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes, el Seminari de Rosa Sensat i les revistes *CLIJ* i *Primeras Noticias*. Accés disponible a: <<http://www.fundaciongsr.org/documentos/red2009.pdf>>

- Seminari de Bibliografia Infantil i Juvenil (2009). *Quins llibres han de llegir els nens? Selecció de llibres infantils i juvenils 2003-2007*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat. La selecció més antiga i estable de Catalunya ha publicat una nova edició de recomanacions per a infants entre els 3 i els 16 anys. Inclou també l'actualització de la introducció a la primera edició del 1977 que tracta la lectura a l'escola, el paper del llibre i els criteris de selecció pertinents, acompanyada d'una breu presentació del llibre a càrrec de Teresa Colomer.
- *Llibres infantils i juvenils recomanats per la crítica (2000-2009)*. Base de dades realitzada pel grup GRETEL que recull els llibres ressenyats per les revistes i seleccions de més difusió entre els mediadors des de l'any 2000 i que s'actualitza periòdicament (<<http://www.gretel.cat/node/75>>).

5 FORMACIÓ SOBRE LITERATURA INFANTIL I JUVENIL

Els cursos sobre literatura infantil i juvenil o els continguts sobre el tema inclosos en activitats de formació són molt variats i es troben escampats per tota mena d'institucions, com biblioteques, entitats de "contacontes", associacions professionals, cursos d'estiu, etc., com és habitual en aquest camp des de fa molts anys. Aquí ens limitarem, doncs, a citar la formació universitària estable:

Graus i màsters oficials

La reforma Bolonya dels plans d'estudis universitaris no ha portat gaires avenços en el camp de la formació sobre llibres infantils i juvenils. Ha desaparegut l'assignatura troncal de Literatura Infantil a la titulació de Mestre en Educació Infantil que havia instaurat el Ministerio a la

reforma anterior i els continguts de formació per als mestres sobre aquest tema estan inclosos a les assignatures de didàctica de la llengua i la literatura; la novel·la juvenil continua sense oferir-se en les titulacions de Filologia i tampoc apareix cap assignatura referida al tema en altres titulacions on fora possible, com Traducció i Interpretació. Hi ha, això sí, algunes optatives a diferents universitats, tant en les titulacions de Magisteri com als estudis de Biblioteconomia i Documentació, i també s'està treballant en l'oferta d'una Menció en Biblioteca Escolar a la UB.

El curs 2008-2009 va començar el màster interuniversitari de Biblioteca Escolar i Promoció de la Lectura de la UAB i la UB, del qual se'n parla en l'article d'aquest anuari dedicat a les biblioteques escolars. En aquest màster la literatura infantil hi té una gran presència.

D'altra banda, tal com succeeix des de la seva implantació, els màsters de Recerca en Didàctica de la Llengua i la Literatura, tant de la UAB com de la UB, ofereixen mòduls sobre literatura infantil dins dels seus programes.

Màsters propis i cursos de postgrau

- Màster internacional en Llibres i Literatura Infantil i Juvenil. Organitzat per la UAB, el Banco del Libro de Venezuela, la Fundación Germán Sánchez Ruipérez i la Fundación SM. Dirigit per Teresa Colomer des de l'any 2005, és un curs virtual, amb possibilitat d'una setmana presencial a Barcelona.
- Llibres Infantils i Juvenils: Producció, Usos i Receptió. Organitzat per la UAB, el Banco del Libro de Venezuela, la Fundación Germán Sánchez Ruipérez i la Fundación SM des del 2007. Curs de 10 crèdits ECTS.

En resum, resseguir les dades sobre la recerca i la formació sobre llibres infantils i juvenils dels darrers dos anys fa arribar a la conclusió que aquest període no mostra un creixement quantitatiu gaire espectacular, però, en canvi, hi ha dades qualitatives molt significatives, com la consolidació d'equips de recerca, la interrelació dels investigadors, els primers projectes competitius finançats i amb lligam internacional, la generalització de webs de difusió i consulta o la creació dels primers estudis oficials d'especialització en el grau i el postgrau

relacionats amb el tema. Són progressos importants que van assentant una plataforma bàsica de recerca que possiblement permetrà un salt també quantitatiu en els propers anys.

NOTES

1. Accés disponible a: <<http://www.ub.edu/frac/>>
2. Accés disponible a: <http://www.ub.edu/web/ub/ca/recerca_innovacio/recerca_a_la_UB/grups/fitxa/I/IMAGOTDA/index.html>
3. Accés disponible a: <<http://www.blanquerna.url.edu/web/interior.aspx?alias=fpcee.recerca.educacio.competencia-interlinguistica>>